

Cugat Estrach i Reixach:

Un mestre de Maçanet del segle XIX

Cugat Estrach i Reixach va néixer a Fornells de la Selva, el 1814. Era fill del mas Estrach. La seva mare provenia del mas Reixach de Bell. lloc d'Aro, casa pairal del conegut pedagog del segle XVIII. Mn. Baldiri Reixach, autor del llibre *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, publicat per primera vegada a Girona, el 1749.

La situació econòmica dels Estrach de Fornells deuria ser força bona. En els capítols matrimonials de Cugat Estrach (1850), hi apareix la qualificació d'*hisen-dat* pel que fa a l'hereu de can Estrach i germà del nostre biografiat. La seva residència a Girona ens el presenta com a propietari important i absentista.

Com tants d'altres fadristeres d'aquell temps, Cugat Estrach estudià durant set anys al Seminari de Girona. Finalment, però, decidí estudiar per mestre. Feia molt poc que les escoles normals començaven a crear-se a l'Estat espanyol. A Girona, l'Escola Normal de Mestres obrí les seves portes el 1844. Amb aquests centres, les possibilitats professionals s'havien ampliat. Fins aleshores eren nombrosos els mestres que no disposaven de cap títol. Cugat Estrach en el període 1844-1847 exercí de mestre a Caldes de Malavella sense títol. En el curs 1848-49 estudià a l'Escola Normal de Girona per tal d'obtenir el títol de mestre d'escola elemental d'instrucció primària. A partir del 1850 esdevingué mestre de l'escola pública de nens de Maçanet de la Selva.

L'ESTRATÈGIA
MATRIMONIAL

Pocs mesos després de fer-se càrrec de l'escola de nens de Maçanet, Cugat Estrach es casà amb una pubilla d'aquest poble, Maria Calvet i Palmada. El seu casament va lligat a la recent estabilitat professional que li donava la plaça de mestre. Gràcies al seu matrimoni aconseguirà un complement econòmic conside-

table, ja que el sou de mestre era mínim (fins el 1857, 500 ptes. anuals, i a partir d'aquest any, 825 ptes.). El matrimoni també li donarà prestigi i el vincularà fortament amb Maçanet, ja que la família Calvet tenia fondes arrels en aquest poble. Els Calvet estan documentats en els primers anys del segle XVII. Eren pagesos que gaudien d'un gran establiment pels marquesos de Cartellà. A partir del 1780 aniran fragmentant les terres (en la seva majoria boscos), utilitzant la figura jurídica de l'establiment emfitèutic (cessió a perpetuïtat d'un tros de terra amb el compromís de cultivar-la i de pagar anualment als Calvet un cens de blat, respectant els drets del senyor directe, el marquès de Cartellà, bàsicament el dret de lluisse). A través de 32 establiments (1780-1825) cediren unes 325 vessanes, equivalents a unes 72 Ha. Fruit d'aquests establiments és una constel.lació de cases encara avui en peu: can Brun, can Suria, can Peras, cal Company, cal Bohé... Els Calvet abandonaren a finals del segle XVIII el seu mas, situat en un lloc molt proper a can Brun i que encara avui la gent gran de Maçanet coneix amb el nom del *casalot d'en Calvet*, tot i que no en queda cap resta.

Tot seguit passaren a viure a la vila de Maçanet. A partir d'aquell moment la seva economia serà bàsicament rendista, ja que havien reduït pràcticament tot el seu domini útil de les terres, a canvi d'uns censos anuals de blat (cobraven unes 35 quarteres de blat a l'any). Malgrat tot, treballaven alguns camps propers a la vila. Els Calvet són un petit exemple de com es va

formant la petita burgesia rural, amb uns mecanismes més propis de la societat feudal que no capitalista. Pierre Vilar presenta l'establiment emfitèutic com a «feudalisme corregit». Als 1845 els Calvet compraren una casa (que actualment es coneix per cal Metge Negre).

Per altra banda, el matrimoni de Cugat Estrach amb la pubilla Calvet aportà als Calvet allò que potser els mancava: tenir una funció social i de poder dins el poble, que reforçés la seva preponderància. A través del matrimoni Cugat Estrach esdevingué usufructuari dels béns de can Calvet.

LES ARRELS PAGESES

Tot i la seva formació intel.lectual, Cugat Estrach participa d'una certa mentalitat supersticiosa i fantàstica. Així en el seu *Llibre de notes interesans y curiosas de Cugat Estrach, espòs de la Pubilla Calvet* anotava el naixement dels seus fills. Dels set que tingué només li sobrevisqueren tres noies, i ell hi anotà la causa de mort de la resta: cucs, vòmits... Afirmar, però, que la segona criatura morí *embruixada*. També anotava sota quin signe del zodíac havien nascut, i assenyalava així mateix la fase de la lluna.

En el mateix manuscrit hi ha anotades diverses pràctiques agràries: les seves mans tant deurien servir per escriure a la pissarra de l'escola com per agafar el tràmec i anar al camp.

CARLISTA O LIBERAL?

Cugat Estrach el 30 d'abril del 1856 fou empresonat a Santa Coloma de Farners, on restà nou dies. La causa fou que retirà la làpida de la Constitució de Maçanet, que, segons ell, estava a punt de caure. Es defensà dient que ho va fer per evitar possibles danys. Finalment el deixaren lliure. No tenien prou elements per vincular a partir

Cugat Estrach (1814-1883), mestre de Maçanet, i la seva filla Teresa Estrach i Calvet

d'aquest fet Cugat Estrach amb el carlisme. Tot fa pensar que es tractava d'un home liberal moderat, poc amic de posar-se en problemes per qüestions polítiques. Això ho afirmem a partir de dues observacions. La primera és que s'ha conservat un llibre prou significatiu, que havia estat propietat del mestre de Maçanet: *Isabel II. Historia de la Reina de España*, autèntica apologia d'Isabel II editada a Barcelona el 1860. la segona observació és que en ens els fulls de mèrits i serveis, l'Ajuntament i el rector certifiquen sempre la bona conducta «moral i política» de Cugat Estrach. Tanmateix, l'anècdota no deixa de ser significativa i ens mostra l'existència d'un malestar polític i social, i que devia haver-hi força vigilància vers tot allò que es considerés un atac a

l'ordre establert (era el temps del bienni progressista -1854-1856-). La simbologia liberal calia que fos respectada.

UN HOME INTERMEDIARI

Les tasques de Cugat Estrach anaven més lluny que la de ser mestre de minyons. La seva situació cultural i econòmica l'empenyien a desenvolupar d'altres funcions. El 1851 fou nomenat secretari i col.lector de la Comissió d'Emfiteutes existent arran de la dessecació de l'estany de Sils, el 1845. Ell era el portaveu dels emfiteutes davant l'apoderat del duc de Medinaceli, senyor directe de les terres de l'Estany.

Cugat Estrach també feia de petit financer. Els préstecs més elevats els feia a membres de la seva família, sense interès: per tal que un cunyat acabés de pagar la casa, per a lliurar un nebot de la quinta... Sovint petits pagesos i masovers de Maçanet rebien préstecs del mestre. La majoria eren fets amb interès i terminis curts. Les causes eren ben simples: per curar un noi malalt, per cobrar un vedell, pagar la legítima, pagar els novenaris... Signe evident d'una societat pagesa molt poc monetaritzada i en la qual els petits pagesos quedaven molt fàcilment endeutats. Ben segur que aquests préstecs reforçaven el prestigi i el poder del mestre i la seva família.

CLOENDA

Cugat Estrach morí el 6 d'agost del 1883, després d'haver estat mestre de Maçanet durant 33 anys. Creiem que la seva figura desmitifica força el dibuix tòpic del mestre del segle passat, un home mal considerat i amb un nivell econòmic molt baix. La qüestió clau està en continuar estudiant les arrels i la funcionalitat de la petita burgesia rural.

Joaquim M. Puigvert
i Solà

Llicenciat en Història i Geografia

PRODUCTES

frit-ravich

ESPECIALITAT EN
PATATES FREGIDES
I FRUITES SEQUESNova botiga a Girona:
c/. Rutlla, 82 - Tel. 21 34 07Polígon Industrial MAÇANET DE LA SELVA
Tel. 85 80 08 - 85 80 03 (Girona)

MOBLES

Campeny

EXPOSICIÓ
I
VENDA DE MOBLESC/. Estany, 3
Telèfon 85 81 94 - Ext. 267 - 66
MAÇANET DE LA SELVA